

NOVICE**TRŽAŠKO VPRAŠANJE**

Razgovori o Trstu so zadeli, kakor bere-
mo, na težave, čeprav so se diplomati v mno-
gih točkah zedinili.

Sporazumeli so se glede pravic, ki gre-
do Slovincem v coni A in Italijanom v coni B.
Scelba je baje sprejel dvojezičnost v Trstu
in da bodo Slovenci v primernem številu za-
posleni v javnih uradih.

Proti takemu »popuščanju« se dviga sedaj
odpor celo v vladnih strankah.

Sporna je baje še meja: Jugoslavija hoče
priti od Hrovatinov do morja, Italija tega
noče; toda Tito je v tej točki nepopustljiv
in je odbil že dva italijanska spreminjevalna
predloga.

Scelba ne ve, kaj bi naredil. Če sporazum
zavrže, bi utegnila Jugoslavija v bodočnosti
še več zahtevati. Če ga sprejme, se bo vzdig-
nila zoper vlado vsa nacionalistična javnost
Italije.

Najbolje stori, da sporazum odbije.

PO ODKLONITVI EVROPSKE VOJSKE

Ši na zapadu belijo glave, kako bi kljub vse-
mu ohranili slogo med zavezniki in obenem
oborožili Nemčijo.

Angleži predlagajo, naj bi Nemčija vsto-
pilá v Atlantsko zvezo. Toda tudi to mora
Francija odobriti, ker ima pravico odkloniti
sprejem vsakega novega člana.

Da bi bila stvar dobro pripravljena, potu-
je sedaj Eden po Evropi. Obiskal je Belgi-
jo in Nemčijo in dospel vesel v Rim. Na
koncu bo govoril s Francozi.

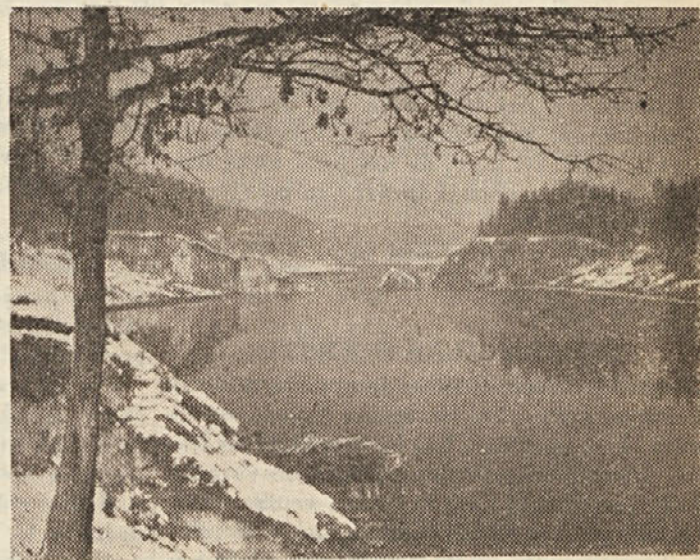
Prejšnji sporazum je nujno potreben, si-
cer nastane lahko spor še v Atlantski zvezi
in polom bi bil dvojen.

ZBILJSKO JEZERO

Imena tega jezera še ni na
zemljevidu, ker je še mlado.
Leži blizu Medvod. Jezero so u-
metno napravili lani z zajezi-
vijo ogromnih količin voda na
reki Savi. Tam gradijo namreč
hidrocentralo.

Ta miren in samotni kotiček
slovenske zemlje, kjer so
prekinjali tišino le šumni va-
lovi Save in kolesa starih mili-
nov, je zalila voda umetnega
jezera. Na njeni gladini opaziš
veliko število čolnov z izletniki.

Zdi se, da bo točasoma ena
najlepših turističnih točk naše
domovine.

Bomo videli, ali se Edenu posreči potrpež-
ljivo sešiti, kar je Mendès-France raztrgal.

VOJNA NA DALJNEM VZHODU

je za sedaj omejena na napade s topovi in
z letali med kitajskimi komunisti in nacio-
nalisti. Gre, kakor smo pisali, za otočje Que-
moy.

Če se Amerika odloči braniti peleg For-
moze tudi Quemoy, se vojni plamen razširi
in zajame tudi druge dežele.

Da bi se to ne zgodilo, predlagajo Angleži
nevtralizacijo Formoze in bližnjih otokov.
Oblast nad njimi naj bi prevzela Organiza-
cija združenih narodov.

NESREČNI POTOMCI

Devet let je že minilo, odkar je padla a-
tomaska bomba na Hirošimo, a še vedno se
čutijo posledice na ljudeh, živalih in rastli-
nah.

Zastopnica babic iz Hirošime je sedaj pri-
občila pretresljivo poročilo: od otrok, ki so
se rodili po eksploziji, je bil vsak sedmi ab-
normalen. Med njimi so bili taki z degeneri-
riranimi kostmi in živci, s pokvarjenim slu-
hom ali vonjem, celo otroci brez oči ali mož-
ganov.

Ena sama bomba je prinesla prokletstvo
na cele rodove. Kaj bi bilo s človeštvom, če
bi se nanj usuli hribi bomb, ki jih hranijo
v vojnih skladiščih!

VREME IN ATOMSKA BOMBA

Predstavniki Svetovne organizacije vremen-
oslovcev je izjavil, da je o vplivu atomskih
bomb na vreme doslej ugotovljeno samo to-
le: v krajih eksplozije nastanejo hudi nalivi
dežja.

Ali povzročajo eksplozije tudi v drugih
deželah neurja, ni še dokazano. O tem bodo
razpravljali učenjaki aprila meseca v Zenevi.

DENAR IZ ZVONOV

V pariški stolnici Notre Dame imajo zvon,
ki se je edini rešil iz velike francoske revo-
lucije (1. 1789). Ostale so prelili in skovali
iz njih novce, od katerih so nekateri še da-
nes v prometu.

Ohranjeni zvon tehtá 13 tisoč kg. Da so
z njim lahko zvonili, je bila potrebna moč
16 moč. Danes ga ženejo z elektriko.

BOLEZNI POV RATNIKOV

Pretekli mesec je bilo v Nemčiji zborova-
nje zdravnikov. Razpravljali so o boleznih,
ki so jih prinesli domov vojni ujetniki in in-
terniranci.

Pomanjkljiva in slaba prehrana, združena
z duševnim trpljenjem, je povzročila najraz-
ličnejše bolezni na jetrih, želodecu, pljučih
in srcu. Pri posameznih povratnikih je srce
zgubilo do dve tretjini svoje teže; žile so se
tudi pri mladih ljudeh spremenile, navadno
močno stisnile. V nekaterih taboriščih je po-
stalo 90 odstotkov oseb jetičnih.

Za vse to gorje sta odgovorna Hitler in
Mussolini, ki sta pogrnala človeštvo v drugo
svetovno vojno.

Sveta dolžnost slovenskih staršev

Slovenski starši so po svoji vesti in po božjih zakonih dolžni pošiljati svoje otro-
ke v slovenske šole. Vsi vzgojitelji vseh časov in vseh narodov trdijo, da se otrok mora
poučevati in vzgajati v materinem jeziku. Pouk v tujem jeziku je protinaraven.

Danes se marsikateri oče in marsikatera mati premalo zavedata te resnice. Zavedel se
je bo ob svojem času njun otrok, ki bo dvignil proti lastnim staršem strašno obtožbo, da
so ga dali potujčiti. Morda bo gospodarsko kljub temu uspeval, a njegova kri, ki osta-
ne na veke slovenska, se bo oglašala in mu ne bo dala pokoja!

Prišel bo čas — in prišel bo gotovo — ko si bo otrok želel znati slovensko, a bo
prepozno. Saj odnosi Italije do slovanskega sveta se bodo prej ali slej, morda pa celo v
kratkem, normalizirali. Med Italijani in Slovani bodo vzpostavljeni živahni gospodarski
stiki in v podjetjih bodo iskali ljudi, ki znajo in obvladajo slovanske jezike.

Kdor res dobro zna slovenščino, se z lahkoto nauči srbohrvaščino, ruščino, češčino in
vse ostale slovanske jezike. Tisti, ki je ne bodo znali, bodo reveži: zaprta jim bo pot
v številna trgovska, bančna in industrijska podjetja. Tedaj se bodo otroci dvignili in
obtožili svoje starše, da jih niso poslali v slovenske šole.

Znanje slovenščine, ki je ključ v slovanski svet, daje samo slovenska šola in nobena
druga. Povrhu se dijaki v njej nauče tudi italijanščine. Ker uči OBA JEZIKA, je slo-
venska šola več vredna od italijanske! To priznavajo vsi strokovnjaki.

Slovenski starši naj vedo, kaj jim je storiti: svoje otroke naj vpišejo v naše šole in
isto svetujejo prijateljem in znancem. To ni nikaka propaganda, to ni šovinizem, saj mi
ne silimo drugorodnih otrok v slovenske šole. Vsak po svojem jeziku! Edino to je pra-
vilno, pravično in sveto!

MARIJIN KIP NA TRGU GARIBALDI

so preteklo nedeljo slovesno odkrili. Glavni govor je imel kardinal Costantini. Na častnem odru so bili tudi general Winterton, prefekta iz Vidma in Gorice in diplomatski predstavniki. Zbralo se je nad 15.000 ljudi.

Ves čas ni bila izgovorjena niti ena slovenska beseda.

Zanimivo je bilo poslušati ogorčene množice slovenskih vernikov. Zakaj je škof odbil našo prošnjo? Nas poznajo samo, ko je treba zbirati denar! Ali je Marija samo mati Italijanov? Saj stoji njen kip na slovenskem kamnu, ker drugega na Tržaškem ne morejo najti. Ni lepo, da nas pred vsem svetom žigosajo za neenakopravne in manjvredne člane Cerkve!

To je laški nacionalizem in ne krščanstvo. Skrajni čas je že, da bi vsaj v Cerkvi spoštovali naše pravice!

TREZEN GLAS O TRSTU

Casnikar Mario Cortese je napisal zanimiv članek o Trstu: Velika večina Tržčanov — pravi — se sprašuje, kaj bi jim prinesla Italija. Davčni zakon Vanoni, obvezno vojaško službo in rimski birokratični centralizem. Obljube seveda tudi. Toda jih bodo držali?

»To vprašanje si stavi približno 6000 policajev, ki so bolj plačani ko naša policija.« Kdo jim jamči, da ne bodo odpuščeni ali premeščeni v Caltanissetto? Saj bi v Trstu zadostovalo 500 policistov. Isto vprašanje si stavi več tisoč uradnikov pri ZVU.

Ko pojdejo zavezniki, bo sila ljudi zgubilo zaslužek. Zračunali so, da zavezniki potrošijo v Trstu vsako leto 12 milijard lir. »Kdo bo nadomestil Trstu teh 12 milijard?«

GUVERNER

Gospodarska kriza je že danes v Trstu zelo velika. Pristanišče je prazno. Vzrok je negotova bodočnost mesta. Mednarodni prevozniki se kljub večjim stroškom raje poslužujejo Benetk. Smrtni udarec je zadal gospodarstvu 8. oktober.

Razumljivo je torej, da gibanje za neodvisnost Trsta zelo napreduje. Tu vlada „splošno mnenje“, da bi prihodnje volitve, če ne pride prej v Trst Italija, prinesle neodvisnežem bučne uspehe.

Velika napaka je bila podpirati izseljevanje Italijanov iz cone B. Samo po 8. oktobru jih je prišlo v Trst okoli 5000. Tako lahko postane ozemlje s pretežno jugoslovansko večino.

Če pride Italija v Trst, bo imenovala guvernerja, saj bo prevzela le upravo namesto zaveznikov. Ta bi se ne smel zgražati, kadar bi slišal slovensko govorico. Nasprotno! Poleg drugih jezikov bi moral govoriti tudi slovensko.

Kaj poročajo k članku Bartoli in tovariši?

BREZPLAČNO POTOVANJE

V francoskem kraju Ecouflantu je 10-letni deček zlezal 10. septembra v čolniček velikega balona, ki ga je bil krmar pritrdil na zemlji in nato odšel.

Nenadoma so se vrvi razvezale in balon se je začel ob silnem vpitju prestrašenega dečka dvigati. Plaval je vse više in više, dokler ni postal pikica in izgubil izpred oči gledalcev.

Takoj so se vzpeli letalci iskat dečka, a brez uspeha. Šele po polnoči se je balon spustil sam od sebe na tla, kamor je deček stopil zdrav in vesel.

STRAHOTEN POTRES

Alžerijo v francoski Afriki je pretekli teden udarila strašna nesreča. Zemlja se je začela tresti in v 12 sekundah je bila tretjina mesta Orleansville v razvalinah. Sunek so čutili do Pariza.

Hiše so se podirale, kakor da bi bile iz papirja, iz razvalin so se slišali obupni kriki. Pli-novodi so popokali in nastali so požari. Nekateri vasi v okolici so se vdrle v zemljo.

Težko je bilo hiteti nesrečnejšem na pomoč, ker je bilo porušenih tudi mnogo uradnih poslopij in vojašnic. V neki železniški postaji je ostal postajenačelnik z vso družino pod razvalinami.

V potresu je zgubilo življenje nad 1300 prebivalcev, ranjenih je bilo nad 2000.

NOV OBISK V JUGOSLAVIJI

Brž ko je predsednik turške republike Bajar zapustil Jugoslavijo, je prispel v Beograd odposlanec ameriške vlade Murphy.

Pišejo, da bo govoril s Titom tudi o tržaškem vprašanju. Najbrž bo nanj pritiskal. Istočasno pritiska Eden v Rimu, da bi se jadranska sosedna čim prej sporazumela.

Bomo videli, kaj bo iz tega pritiskanja nastalo.

MEHIKANSKI ŠKOPJE

so objavili skupno pastirsko pismo o socialnem vprašanju:

Najprej zahtevajo, da je treba delavcem preskrbeti delo na domači zemlji, da ga ne bodo iskali v tujini.

V delaveu je treba spoštovati in ceniti človeka in ne ravnati z njim kakor z navadnim orodjem proizvodnje.

Plače morajo zagotoviti niemu in njegovi družini človeka dostojno življenje.

Razmere v Mehiki so težke, toda bogatim si zaradi tega ni treba zategniti pasu. Kakor si ga mora delovno ljudstvo.

RUSIJA IN TRST

Dnevnik Messaggero Veneto trdi, da je Molotov na mitovnem zasedanju v Zenevi govoril z Edenom in Mendès-Franceom tudi o Trstu. Če se tržaško vprašanje, četudi le začasno reši brez odobrenja Rusije, je baje dejal Molotov — tedaj Sovjetska zveza ne bo podpisala mirovne pogodbe z Avstrijo.

Taka izjava bi seveda močno vplivala na pogajanja o Trstu, a doslej smo jo brali le v Messaggeru! Sovjetska zveza bi morala govoriti glasno in uradno, potem bi šele njena beseda zalegla. Doslej pa o našem vprašanju dosledno molči.

POROKA V GOSTILNI

V Genovi se je ameriški mornar poslavljaj od lepe Concettine Napoli. Pri tem se ga je tako nalezal, da jo je prosil za roko. Dekle izjavi, da bi ga najraje takoj osrečila. Pokliče preoblečenega natarja ter ga predstavi za uradnika županstva. Sledili so predpisani obredi in mornar se odguga na ladjo in odpotuje.

Prepričan, da je poročen, pošilja svoji ženkici redno denar iz Amerike. Po naključju šele zve, da so ga vlekli za nos.

»Nevesta« se bo morala zagovarjati pred sodnijo.

BRIVSKI REKORD

Med brivei je bila pred kratkim tekma, kdo si upa najhitreje obriti gosta. Najurnejši brivec na svetu je bil doslej Holanec Henrik Passege. Gosta je obril v 25 sekun-

dah. Sedaj je Holanec premagal Duñajčan Oto Prachtel, ki je isto delo opravil v 14 in pol sekunde.

DVOJNA MERA

Italijanski industrijski tečaj na Opčinah je ZVU pred kratkim povzdignila v redno industrijsko šolo.

Slovinci imajo v vasi enak tečaj, toda zavezniki ga niso spremenili v stalno šolo. Naše ljudstvo ni enakopravno s priseljenimi Italijani!

Vsak dan nam dajo čutiti, da nas smatrajo za manjvreden narod.

Če bi veljala pravica, bi morali biti naši tečaji na Opčinah, v Dolini in Nabrežini že pred leti industrijske šole.

Da smo tuji priseljenci, bi jih že zdavnaj imeli. Ker smo Slovenci in domačini, jih nimamo.

KAKO JE V MAO TSE TUNGOVI KITAJSKI?

O tem je težko pisati, ker je le malo ljudi, ki poznajo sedanje razmere v tej daljni komunistični deželi. Iz Kitajske vračajoče se odposlanstvo angleške laburistične stranke je gotovo imelo odprte oči in bo znalo marsikaj povedati.

Mi vemo le to, da je od 20.440 kitajskih ujetnikov na Koreji ostalo na zapadu kar 14.209, to je nad 70 odstotkov. Raje so se odpovedali svojim hišam, zemlji in družinam, kakor da bi se vrnili v domovino.

RDEČE MRAVLJE

V Nemčiji so se vrgli tudi na umetno rejo rdečih mravelj. Zakaj? Ker živalice uničujejo gozdne škodljivce.

Mravlje se zbirajo v kope, visoke kakor človek, kjer jih živi po en milijon skupaj. Tu imajo tudi mlekarne: kot krave jim služijo listne uši, ki jih mravlje drgnejo, dokler ne izpusti uš bele kaplje. Kadar ne dajejo več mleka, jih zakoljejo in použijejo njih meso.

Če je gozd ogrožen, kupi lastnik mravlje, ki planejo kot policisti takoj na škodljivce.

7 LITROV NA GLAVO

Na nedavnem 42. občnem zboru nemških vinogradnikov, ki ga je otvoril predsednik republike Heuss, so ugotovili, da se vinski pridelek v Nemčiji veča in znaša povprečno 3 milijone hektolitrov na leto. Na osebo pride 7 litrov.

Največ vina pridelava Francija: okoli 60 milijonov hektolitrov na leto, ali poldrugi hektoliter na glavo. Sledi Italija s 35 milijoni.

VLJUDNI SAMOMORILEC

Pred dnevi so v Veroni zagledali na električnem drogu obešenega meža. Pri njem niso našli nobenih dokumentov. V žepu je imel samo listek, na katerem je bilo napisano: »Moja smrt ne bo nikogar prizadela. Pokopajte me, kjer se vam zdi in oprostite mi, da vas nadlegujem.«

Samomorilec je v zadnjem času mnogo,

PETDESETLETNICA

Dne 15. septembra je dopolnil 50. leto prof. Ivan Theuerschuh. Slavljenec je znan kot neumorni vzgojitelj naše mladine. Poznajo ga vsi tržaški Slovenci, saj že nekaj let predava na radiu, kjer vodi oddajo »Šola in vzgoja«.

Našemu javnemu delavcu iskreno čestitamo in mu želimo, da bi še dolgo let med nami deloval in doživel čim več uspehov!

Grobokopi demokracije v Italiji

Sodnijska preiskava zadeve Montesi odkriva gnilobo „boljše“ družbe v republiki - Ljudstvo zahteva, da se krivci strogo kaznujejo

V Rimu je v teku sodna preiskava, ki vzbuja silno pozornost ne samo italijanske, temveč tudi mednarodne javnosti.

Gre za zadevo, o kateri bi človek na prvi pogled mislil, da nima prav nobene zveze s politikom. V začetku aprila 1953 so našli na morski obali v Tor Vajanica pri Rimu truplo mrtve mladenke Vilme Montesi, o kateri se je vedelo samo to, da je občevala v tako zvani »boljši« rimski družbi.

V krog njenih znancev so spadali zabave željni sinovi bogatih in vplivnih staršev, ki so zapravljali in razsipali denar v družbi lepih žensk, hodili z veselice na veselico in videli v uživanju cilj svojega življenja. Središče tega kroga je bil »grof« Ugo Montagna, solastnik veleposestva Capocotta, nedaleč od katerega so bili našli truplo Vilme Montesi.

Po Rimu so šušljali, da si je ta družba sitih razvajencev preganjala čas tudi s tem, da je uživala različna mamila. Nabavljali so si baje kokaino in praških ali kadili cigarete »marijuana«, ki so jih tako omamljale, da potem niso vedeli, kaj delajo. Od preoblega strupa je postalo tu pa tam komu slabo.

Pojavil se je sum, da je Vilma Montesi od tega umrla. Toda preiskava policije je dognala, da je mladenka umrla naravne smrti: ko je držala noge v morju, jo je zadela srčna kap. S tem je bila zadeva Montesi sodnijsko razčiščena in bi bila danes že pozabljena, da ni posegel vmes časnikar Silvano Muto, ki je v svojem tedniku »Attualità« začel trdit, da so oblastva celo stvar umetno potlačila, ker so bili v umazanijo vpleteni tudi ljudje iz vladajočih krogov.

SPOMENICA NA FANFANIJA IN PAPEŽA

Casnikarja so tožili zaradi razžaljenja časti in tako je zadeva Montesi stopila iznova v luč javnosti.

Sodna razprava je prinesla na dan stvari, ki so močno vznemirile vso Italijo in imele globok odmev tudi v parlamentu.

Povod za to je dala gospodična Ana Marija Caglio, prijateljica »grofa« Uga Montagne, ki se je medtem z njim skregala, ker jo je pustil na cedilu. Napisala je več spomenic, kjer trdi, da je v zadevo Montesi zapleten tudi sin zunanega ministra Piero Piccioni in celo, da je on glavni krivec mladenkine smrti.

Nekaj dni po najdbi njenega trupla sta mladi Piccioni in Ugo Montagna obiskala vrhovnega glavarja italijanske policije Pavonea. Ko se je Montagna vrnil, je zadovoljno izjavil svoji ljubici: »Vso zadevo sem uredil!«

Zdi se, da mu to ni bilo težko, ker je bil s poveljnikom policije v tesnem prijateljstvu. Pavone in Montagna sta se tikala, hodila skupaj na lov in se obiskovala. Montagna je bil ravno tako ožji prijatelj rimskega kvestorja Polita. Kako je mogla policija nepristransko preiskati zadevo Montesi, če so bili njeni poveljniki tako tesno povezani z družbo Montagna?

Toda pri tej priliki so prišle na dan še druge reči: z Montagno so občevali tudi ministri in ljudje iz Vatikana. Kako so se bi-

li spreprijateljili, se je najbolje pokazalo, ko se je poročil sinu ministra Spataro. Od dveh prič je bil eden Montagna, drugi sedanji načelnik vlade Scelba.

Casniki so pisali, da je bil Montagna z nekaterimi ministri tudi v kupčijskih zvezah. Objavljeno je bilo, da sta Spataro in stari Piccioni zaslužila pri preprodaji nekkih rimskih palač vsak po več milijonov lir provizije.

Ana Marija Caglio je svoje obtožbe pojasnila v posebni spomenici tedanjemu kršč. demokratskemu notranjemu ministru Fanfaniju in prosila, naj da zadevo temeljito preiskati. S spomenico se je obrnila tudi na sv. očeta.

PORAZNA ODKRITJA KARABINJEROV

In res je Fanfani takoj ukazal orožnikom, naj stvar temeljito raziščejo. Nič ga ni pri tem brigalo, ali bo preiskava škodovala tudi kakemu pristašu njegove stranke. Predvsem je hotel vedeti, kdo je pravzaprav ta Ugo Montagna, ki se je znal tako čvrsto usidrati v vladajoče rimske kroge. Orožniški polkovnik Pompei je ugotovil naslednje:

Montagna se je rodil pred nekaj več ko 40 leti v Siciliji, je ločen od svoje žene in je imel že mnogo opravka s sodnijami. Obsojen je bil zaradi potvarjanja menic in drugih stevarij.

Svoje ženo je puščal v stiski, sam pa zapravljaj denar v družbi sumljivih žensk in noških. Leta 1941 ga je policija morala opomniti, naj preneha z nesramnimi veselicami v svojem rimskem stanovanju. Z razgrajanjem, ki traja do ranih ur, vznemirja vso okolico.

Montagna je bil plačan agent fašistične tajne policije Ovre. Pozneje je postal zaupnik nemških okupatorjev in se kretal v družbi nacionalno-socialističnih oblastnikov. Ko so Rim zasedli Angleži in Amriekanci, se je približal zaveznikom in se stavil njim na razpolago. Postal je njihov zaupnik.

Da bi privezal nase vsakokratne oblastnike, se je posluževal prav nizkotnih sredstev: fašističnim veljakom je preskrboval, če treba tudi pokvarjeno žensko družbo. Po padcu fašizma je delal isto z Nemci, po njihovem odhodu pa z Angleži in Amerikanci.

Posrečilo se mu je dobiti vpliv celo na kraljevem dvoru. Preden je odpotoval v izgnanstvo, je Humbert III. povzdignil Montagno v plemiški stan: postal je mejni grof sv. Jerneja — »Marchese di San Bartolomeo«. Kako je to dosegel, je prava uganka.

Zaradi njegovega sodelovanja z nacisti, ga je nova republikanska vlada hotela poslati v koncentracijsko taborišče, a se je znal izmuzniti.

PRVE GLAVE PADAJO

Namesto da bi šel v taborišče, si je izredno premeteni in spretni Montagna znal utreti pot tudi v vodilne kroge republike.

Polkovnik Pompei našteva med številnimi njegovimi znanci celo osebnega papeževega zdravnika grofa Galeazzi Lisi-ja. Zunanji minister Piccioni je hotel, ko je slišal, kaj

očitajo sinu, odstopiti, a vlada mu tega ni dovolila.

Pač pa sta bila odstavljena glavni poveljnik policije Pavone in rimski kvestor Polito.

Levičarski poslanci so zahtevali, naj parlament imenuje poseben odbor ter zadevo do dna razsvetli, vendar večina tega ni sprejela, češ da je to naloga neodvisnih sodnikov.

Zato so sodni postopek v zadevi Montesi obnovili. Njeno truplo so izkopali in temeljito pregledali, začelo se je ponovno zasliševanje prič. Preiskovalni sodnik dr. Sepe se pri svojem delu ne da prav nič motiti in ga malo briga, ako pri tem zadene ob visoko stoječo osebnost.

V poslednjem trenutku so posumili, da je v grdo zadevo zapleten tudi vnuk pokojnega Viktorja Emanuela III., mladi princ Mavricij Hesenski, sin kraljične Mafalde. O njem trde, da so ga na večer pred smrtjo Montesijeve videli v njeni družbi.

Dr. Sepe je brez pomisleka ukazal, naj princu odvzamejo potni list in naj bo fant na razpolago sodniji. Ravno tako so vzeli potne liste sinu zunanega ministra Pieru Piccioniju, Montagni in bivšemu kvestorju Politu. Vsi ti osumljenci ne smejo zapustiti ozemlja republike.

Preiskava se bliža kraju in dr. Sepe je že pripravil več novih zapornih povelj. Trenutno so aretacije odložili, najbrž zaradi tega, ker se ravnokar nahaja v Rimu angleški zunanji minister Eden. Čudno bi vplivalo, ako bi ravno med tem obiskom spravili pod ključ sina italijanskega zunanega ministra ali člana nekdanje vladarske hiše.

Preveč bi to škodilo ugledu Italije.

KDO IZPODKOPUJE DEMOKRACIJO

Zadeva Montesi je pa že tako povzročila kršč. demokraciji in Italiji škodo, ki se bo dala težko popraviti, čeprav je jasno, da je v Montagnovo družbo padlo tudi mnogo poštenih in nedolžnih oseb. Premeteni pustolovec je znal mojstrsko prevariti njih lahkovernost in preproščino.

Dejstvo pa ostane, da se je tič udomačil v najvišjih krogih Italije in to izkoristil v nečedne špekulacije. Mož, ki pred leti ni imel nič, je danes lastnik številnih vil, veleposestev in palač in je razsipal denar kakor pesek. Ani Mariji Caglio je dajal samo za osebne potrebščine pol milijona lir na mesec in še ji je bilo malo. Davkariji je pa javil vsega 760 tisoč letnih dohodkov, toliko torej, kolikor je vrgel prijateljici vsak poldrugi mesec. V teku let je utajil oblastvom velikanske vsote. Zaradi tega je moral sedaj plačati davkariji okrog 50 milijonov.

Od kod je vzela država denar, ki ga ni dobila od Montagne? Namesto njemu ga je vzela ostalemu prebivalstvu. Da oblastva niso nič videla in vedela, tega ljudje ne verjamejo. Montagna — pravijo — je moral imezi tajne pomagače v uradih. Z njimi je skupno plenil državo.

Najhujše pa je, da se je okoli njega zbirala najvišja družba, sinovi odgovornih državnikov, ki so se predajali hrupnemu in razvratnemu veseljačenju in zapravljanju.

(Nadaljevanje na 4. strani)

Dopisi s Tržaškega

PROSEK

V nedeljo je Prosek slovesno praznoval 50-letnico mašništva domačega župnika Josipa Križmana in obenem 25-letnico njegovega župnikovanja v našem kraju. G. župnik se je rodil pri Sv. Antonu v Istri l. 1880.

Ob jubileju so razna društva kakor tudi posamezniki poudarjali njegovo veliko lju-bezen do cerkvene in svetne glasbe. V naj-težjih letih fašizma je s svojim bratom učiteljem vodil domači pevski zbor in skrbel, da je slovenska pesem vlivala našim ljudem pogum in upanje v boljše čase.

Zvečer pred slavnostjo so zaslužnemu mo-žu združeni pevski zbori zapeli celo vrsto narodnih pesmi.

Na dan slavja je bila zjutraj slovesna ma-ša. Nagovor je imel frančiškan iz Ljubljane p. dr. Roman Tominec.

Slavljenec je prejel številne čestitke od najvišjih cerkvenih dostojanstvenikov: od tržaškega škofa, od nadškofa Ujčiča iz Beo-grada in bivšega tržaškega škofa Fogarja. Tudi mi mu iskreno čestitamo!

Zvedeli smo, da nameravajo v naši vasi zi-dati nova stanovanja, seveda ne za nas, tem-več za »zule«. Tako se načrtno priseljeva-nje tujcev v slovenske kraje nadaljuje. Vasi, ki so bile še včeraj popolnoma slovenske, so danes že mešane in tujec se vedno bolj šopi-ri! Kaj bo šele jutri?

Mi pa se med seboj grizemo, namesto da bi se strnjeni borili proti vražjim raznarod-ovalnim načrtom nasprotnika!

OPČINE

V nedeljo, 19. t. m., bo ob 4. popoldne na Opčinah velika Marijanska proslava s procesijo. Na sporedu je govor msgr. dr. Jakoba Ukmarja. Pri slovesnosti bo sodelovala salezijanska godba.

Slovesnosti se bodo udeležile številne narodne noše iz Skednja, Sv. Ivana, Barkovelj, Rojana, Opčin, Trebč in Proseka.

Vabljeni so tudi vsi cerkveni pevski zbori.

BOLJUNEC

V nedeljo, 12. septembra, sta se poročila Karel Bersenda, ki je zaposlen pri steklarni v Žavljah, in Jordana Križman. Oba novoporočenca sta iz Boljunca.

Mlademu paru iskrene čestitke!

KATINARA

V ponedeljek zvečer se je zgodila v bližini križišča pri Katinari huda prometna nezgoda. Proti Trstu sta se vozila na vespi 26-letni Campo Pavel in 19-letna Marija Susina, ki je sedela na zadnjem sedežu. Nenadoma sta trčila ob pešca Karmela Alija, ki je

hodil v isto smer po desni strani ceste. Sunek je vse tri zvrnil. Najhuje se je poškodovalo dekletko, ki je v veliki nevarnosti za življenje. Mladeniča pa bosta ozdravela: eden v 20, drugi pa v 40 dneh.

NABREŽINA

Te dni je prišel sem na oddih bivši nabrežinski postajenačelnik g. Zavadlav Leopold. Našega rojaka so italijanski šovinistični krogi smatrali za »neprimerne«, da bi vodil železniško postajo na slovenskem ozemlju in so ga zato premestili v Italijo. To se mu je že enkrat zgodilo: tja je prisilno romal

Ali ni slovenskih katoličanov v Trstu?

Ker so ob vseškofijski slovesnosti pri novem Marijinem spomeniku prireditelji 12. septembra hote prezrli slovenske vernike in proslavo izvedli samo v italijanskem jeziku, nastane vprašanje: ali ni v Trstu slovenskih katoličanov?

V devetih farnih cerkvah mesta Trsta se redno opravlja nedeljska služba božja za slovenske vernike. V vseh vaseh cone A imamo slovenske dušne pastirje in ustanovljene lastne župnije. To dokazuje, da živimo na Tržaškem tudi slovenski katoličani, čeprav je v mestu samem slovenska služba božja skrčena na najmanjšo mero in bi se morala opravljati še najmanj v petih tržaških cerkvah!

Zakaj torej ni bilo preteklo nedeljo nič slovenskega ob blagoslovitvi novega Marijinega spomenika v Trstu? Odgovor je kratek: tržaška škofija je za slovenske vernike mačeha in pusti, da živijo hirajoče versko življenje, kakor je značilen primer pri Sv. Ani, pri salezijancih in še marsikje! Vso italijansko tržaško katoliško javnost, zlasti še demokrščansko stranko v Trstu pa obdaja tako debela plast pogubnega nacionalizma kakor je visok novi spomenik na trgu Garibaldi! Za to trditev imamo dokaz na dlani:

To poletje so v neki merodajni družbi razpravljali, ali naj bo tudi kaj slovenskega pri skupnih škofijskih proslavah. Vsi razen dveh so planili v zrak in odločno protestirali in neki tržaški prvak je celo zagrozil, da takoj odstopi, če bi škofija Slovincem popustila. Gospodje, to so dejstva!

Ker je torej nekdo grozil s odstopom in so drugi vprašani odločno odsvetovali, zato nismo bili tržaški Slovinci ob velikih škofijskih praznikih priznani! Nič ni pomagalo pisanje v časopisih, nič niso dosegle pisme-

tudi pod fašizmom. Vemo, da ga je krivica sicer žalila, ne pa zlomila. In res, kdor govori z njim, vidi, da je g. Zavadlav ostal trden in veder, kot je vedno bil. Zelimo mu, da bi se še kdaj za stalno vrnil k nam!

GROPADA

Z navdušenjem smo sprejeli vest, da bomo z novim šolskim letom dobili otroški vrtec. Zanj smo že več let prosili, saj ga nujno potrebujemo. Našima občinskima svetovalcema so pristojna oblastva že večkrat zagotovila, da bo ta vroča želja Gropajcev uresničena, a vsa leta je ostalo le pri obljubi. Sedaj smo pa zvedeli, da gre zares.

Zaenkrat bo moral vrtec gostovati v poslopju osnovne šole. Seveda bodo morali pozneje poskrbeti za posebne prostore.

ne prošnje Slovincem. Z nami v Trstu ravna-jo kakor s Slovinci v Slovenski Benečiji. Še celo na Koroškem veje drug veter. Prve dni septembra bo v Celoveu Marijanski kongres in iz sporeda vidimo, da bodo pred la-tinsko škofovo mašo molili rožni venec in vmes prepevali nemške in slovenske pesmi. In to v Celoveu!

Če govoriš o vseh teh težavah s pametnimi Italijani, ti porečejo: Kaj se Slovinci pritožujete? Saj imate svoje šole in celo učiteljske, gimnazijo in radio, na podeželju je pa tako vse vaše. Kaj še hočete? Vprašamo italijansko Krščansko demokracijo, ali bi vse to imeli, če bi bili že leta 1945 naši gospodarji Italijani? Kar imamo, so nam dali zavezniki, so nam dali — protestanti! Skoda je le, da nima na škofiji odločilne besede kak zavezniški duhovnik!

V težkem ponižanju, ki je zadelo vso slovensko javnost, pozivamo odgovorne, naj preberejo izjavo našega ideologa msgr. dr. Ukmarja na slovenskem taboru na Opčinah: »Zelimo, da bi tako imenovani kristjani postali pravi kristjani, prizanesljivi in umevni do sosednih narodov ter pravični do narodnih manjšin na lastnem teritoriju!«

Zapomnijo naj si, da ne bomo nikoli nehali zahtevati svojih jezikovnih pravic pri skupnih škofijskih proslavah. Ako vodstvu Cerkev ne uspe uveljaviti lepih načel okrožnice »Exul familia« niti v demokratičnem Trstu, potem se zastoj trudi za te lepe cifre med brezpravnimi priseljenci in pogani!

Vse Slovincem, ki študirajo na različnih katoliških univerzah, vabimo, naj seznanja-jo katoliško mednarodno inteligenco s krivicami, ki se godijo katoliškim Slovincem v Trstu in v Italiji.

NIZJA TRGOVSKA ŠOLA

Vpisovanja se zaključijo dne 25. t. m. Prošnje za vpis sprejema tajništvo vsak dan od 9. do 12. ure v šolskem poslopju pri Sv. Ivanu, trg. Gioberti 4.

GLASBENA ŠOLA

Vpisovanje gojencev v Glasbeno šolo Slov. Prosv. Matice prične dne 20. t. m. in traja dnevno do pre-klica od 10. do 12. v ulici Machiavelli št. 22-II.

INDUSTRIJSKI ISTROKOVNI TEČAJ V DOLINI

Vpisovanje je vsak dan od 9. do 11. ure. Trajalo bo do 25. t. m. Starše vabimo, da pohite z vpisova-njem otrok in ne odlašajo do zadnjega dne.

Grobokopi demokracije

(Nadaljevanje s 3. strani)

In to se je godilo v času, ko ima Italija 2 milijona brezposelnih, ko morajo neštete družine živeti po luknjah in revne matere nimajo kaj dati jesti otrokom. Kolika sebičnost in koliko pomanjkanje socialnega čuta pri ljudeh, ki jih smatrajo za bodoče voditelje naroda!

S svojim ravnanjem lahko izzovejo v delovnem ljudstvu le odpor in ogorčenje, ga že-

nejo v najostrejšo opozicijo zoper obstoječi politični in družabni red v Italiji.

To so največji pomagači socialnega pre-vrata, grobokopi demokracije in sovražniki krščanstva.

Zato pričakujemo, da bo sodnija nastopi-la proti krivcem z neusmiljeno odločnostjo. To je tem bolj potrebno zavoljo tega, ker je danes v Italiji na oblasti stranka s krščan-skim in demokratičnim programom, v kate-rega premnogi odkritosrčno verujejo ter se zanj nesebično in požrtvovalno borijo.

— Dopisi iz Goriške —

Z VRHA

Vsak teden čitamo v Novem listu, kako vneto in odkrito se bori za potrebe slovenskega ljudstva. Zato se oglašamo danes tudi mi in hočemo javnosti ter zlasti oblastvom potožiti svoje gorje. Naša vas se čuti zapuščeno od vseh, kakor da bi bila v Sibiriji. Čudimo se, da se njene gospodarske potrebe tako grobo zapostavljajo, čeprav bi bila kaj pripravna, da bi zaradi svojega divnega zraka postala prijeten kraj za domačine, letovišarje in morda tudi primerno zdravilišče.

Razlogov, da smo nezadovoljni z upravo ljudskih koristi, imamo več. Danes se hočemo omejiti le na nekatere. V prvi vrsti smo nezadovoljni s pošto upravo. Naša vas je bila s pošto popolnoma zadovoljna, dokler je spadala pod Opatje selo. Namesto da bi napredovali, smo zašli na rakovo pot. Saj prihaja k nam Novi list šele v ponedeljek, torej ali celo sredo in četrtek. Zgodi se tudi, da dobimo važna pisma šele tedaj, ko bi morali važno zadevo, tudi uradno, že davno urediti. Koliko škodo trpimo zaradi nemarnosti državne poštne uprave!

Naše ceste, posebno one do Sovodenj in na Sv. Mihael, na katerem je danes vojni muzej, so po zadnjih neurjih tako pokvarjene, da zahtevajo takojšnjo popravilo.

Vrh, ki je Gorici pred nosom, spada med tiste vasi na goriškem Krasu, ki še nimajo elektrike. Kdaj se bodo zganila merodajna oblastva in preskrbela tudi temu sibirskemu delu Goriške svetlobo, ki jo zahteva moderna civilizacija?

Za časa Pelline mobilizacije smo bili občutno oškodovani zaradi kopanja jarkov in sekanja grmičevja. Škoda je bila že ocenjena, a do danes nismo dobili niti beliča odškodnine. Čuditi se moramo, da imajo oblastniki tako malo smisla za trpeče prebivalstvo naše revne vasi. Za nas pomeni vsaka bilka zlato; uničiti jo je lahko, a škodo povsem popraviti je nemogoče. Vendar bi se vsaj potolažili, če bi videli, da imajo tisti, ki so škodo napravili, vsaj nekaj sočustvanja. Morali bi odškodnino takoj izplačati. Kako malo zavesti, da je pravica temelj državi!

Na drugi strani pa nas davčni zmaj davi, da ne moremo dihati. Saj plačuje pri nas n. pr. srednji posestnik kar 24 tisoč lir zgolj občinskih davkov na leto. Kaj pa dobi kmet v zameno? Malo več ko nič! Če se pa proti previsokim davkom pritožujemo, nam odgovarjajo, da ima naša vas veliko motornih vozil. Res je to, da jih je v naši vasi le 26. Toda vozila služijo delavcem za na delo. Od nečesa pa moramo živeti, saj je znano, kako pičlo rodi kraška zemlja.

Končno raj gospodi še povemo, da manjka našemu Krasu pitna voda. Privoščite nam kozarec zdrave vode ter zgradite v naši in drugih kraških vasicah čimprej vodovod.

Domači občinski upravi pa odkrito povemo tole: Govori se, da so sklenili najeti državno posojilo 22 milijonov lir za kanalizacijo in asfaltiranje glavne občinske ceste. Prizadevanje je hvale vredno, čeprav je naša občina skoraj izključno kmečka. Vendar trdimo, da bi morala občina popraviti najprej obupne ceste v naši vasi, potem šele misliti na dalekosežne načrte asfaltiranja. To

zahteva socialna pravičnost in pravilno razumevanje ljudskih potreb ter pravega sožitja med raznimi naselji v občini.

IZ SOVODENJ

Na zadnji seji je občinski upravni odbor spet razpravljal o ureditvi ceste, ki gre od Gorice skozi Sovodnje in Rubije do Zagraja. Vprašanje, ki muči našo upravo že več let, bodo pretresali tudi na prihodnji seji občinskega sveta, najbrž 15. septembra. Mislimo, da bi bilo mogoče urediti našo glavno prometno žilo z dolgoročnim državnim posojilom. Morali bi najprej preurediti občestno kanalizacijo, pozneje pa cesto asfaltirati. Vsa dela bi stala približno 22 milijonov lir. Kanalizacija ceste se nam zdi nujno potrebna. Z asfaltiranjem se pa ne moremo popolnoma strinjati. Dvomimo namreč, da bi služilo v prvi vrsti domačemu kmečkemu prebivailstvu. Od take ceste imajo glavno korist le lastniki avtomobilov, avtobusov in kamionov. Ne moremo pa tajiti, da so oblaki prahu, ki jih dvigajo motorna vozila, neprijetni in da škodujejo zdravju. Vsekakor bi morali prispevati h kritju zneska 22 milijone država, goriška občina, Zagraj, dežela in avtobusna podjetja.

IZ RUPE

Odkar je v Sovodnjah otroški vrtec, se je tudi nam zbudila želja po njem. Občinska uprava je zato predložila prefekturi načrt za gradnjo otroškega vrtca v Rupih. Stavba bi stala skoraj 4 milijone lir. Upamo, da bo sklep odobren.

IZ JAMELJ

V starem delu naše vasi so letošnja neurja cesto popolnoma pokvarila. Zaradi kamenja, ki štrli iz grap, je cesta postala za ljudi in živino neprehodna. Kakšna razlika med asfaltirano glavno cesto in razrito staro! Vendar vozarijo prijetno po asfaltu mrtva bitja, po stari cesti pa se mučijo ljudje in živina!

Doberdobska občinska uprava naj se čimprej zgane in naj cesto popravi. Pri tej obnovi bomo prizadeti vaščani po svojih močeh sodelovali!

IZ ŠTEVERJANA

Jugozapadni del Števerjana je v sredo preteklega tedna zopet pobila zelo debela toča. Posebno hudo so bili oškodovani nasadi v Jazbinah, Valerišču, Plešivem in Vipolžah, torej istotam kot v juniju. Kmetje so po junijski toči posadili polja s stročnicami. Toča je to pot uničila zlasti fižol, zadnje koruzo (činkvantin) in buče. Tudi tokrat je bila škoda zelo velika.

Novi list je o nesrečni toči že večkrat pisal in opozarjal prizadete kmetovalce, naj ne gojijo prevelikega upanja v izdatno in zares hitro pomoč.

Predobro pač poznamo iz nad 35-letnega izkustva poslovanje finančnih intendance in notranje državne uprave, zato smo hoteli s svojim pisanjem pripraviti naše oškodovance na pičlo pomoč, ki jim jo bo dala država v njihovi bedi.

In res, kredit v znesku 57 milijonov lir, ki ga je država nakazala za obnovo nasadov, je tako neznamen in združen z raznimi prošnjami ter tako neprijetnimi pogoji, da se bo

lastnik pomišljal, ali se mu sploh splača zaprositi za obnovitveni prispevek. Prava denarna podpora pa, ki jo je država nakazala za vse oškodovance na Goriškem, znaša en milijon lir. Od te vsote odpade na Števerjan 160.000 lir, medtem ko znaša ocenjena škoda nad 22 milijonov.

Prav je imel zato Novi list, ko je pravočasno poučil oškodovance, da se bo država slabo odrezala s svojo pomočjo. Vendar priznamo, da smo kljub svojemu izkustvu nad pomočjo razočarani, kaj šele prizadeti nesrečniki! Pomoč enega milijona za škodo, ki znaša dejansko nad 100 milijonov lir, more le razkačiti bedne ljudi.

Videli bomo, ali se bodo oblastva vsaj zdaj zganila, ko je naša občina drugič hudo prizadeta.

Pri vsej naši bedi pa nas tare še ta nesreča, da manjka naši občini v tem žalostnem času glava. Naš župan se je mudil le nekaj dni pri nas. Revež si je bolno nogo tako posilil, da se je njegovo zdravstveno stanje znatno poslabšalo. Želimo mu skorajšnjega okrevanja, da bo našo občino spet krepko vodil.

IZ KRMINA

Krminsko županstvo javlja, da bo do nadaljnjega ukinilo dobavo pitne vode od 1 ure zvečer do 6. ure zjutraj. Zato naj si gošpodinje priskrbijo vodo pravočasno.

IZ TRŽIČA

V našem mestu so se začele preteklo nedeljo velike cerkvene slovesnosti, da na dostojen način proslavimo Marijino leto.

Versko slavlje se bo zaključilo 26. septembra s slovesno mašo, ki jo bo bral kardinal Borgoncini Duca.

V ostalem je naša pozornost posvečena reševanju težke gospodarske krize. Pretekli petek so bili razgovori med sindikati naših ladjedelnic in raznimi senatorji in poslanci.

Želimo, da bi razgovori krizo, če že ne rešili, vsaj nekoliko omilili.

Govorijo, da je senator Rizzatti dobil brozjavno obvestilo, da je minister Romita določil prispevek 120 milijonov za gradnjo ljudskih hiš na Goriškem.

Od tega zneska odpade baje na Tržič večji del. Prav je tako, saj je pri nas huda stanovanjska kriza in mnogi še stanujejo v jamah.

PRAZNIK GROZDJA

V Gorici, Krminu in drugod so že začeli delovati pripravljalni odbori, da bi letošnji praznik grozdja uspel še bolje ko druga leta. Praznik bo v prvih dneh prihodnjega meseca.

BOJ PROTI ROPOTU

Goriška policija je že pred tedni pričela z ostro borbo proti motilecemu nočnemu miru in povzročiteljem cestnih nesreč. Vsak dan padajo občutne denarne kazni na brezvestne vozače motornih vozil, ki se ne držijo predpisov cestnega reda. Kazni sicer letijo na desno in na levo, a v nekaterih goriških ulicah, zlasti v ulicah Orzoni, Monte Santo in Vittorio Veneto, se stanovanjci še vedno pritožujejo nad ropotom v zgodnjih jutranjih urah. Zato naj cestna policija posveti vso pozornost zlasti tem ulicam.

PRIJAVA DOHODKOV ZA OBČINSKE DAVKE

Zupanstva v Gorici in na podeželju pozivajo davkoplačevalce, naj na posebnih obrazcih, ki jih lahko dvignejo na občinskih uradih, prijavijo dohodke za razne občinske davke.

V Gorici se obrazci lahko dobijo v ulici Crispi št. 5. Kdor je že v davčnih seznamih in se mu dohodki niso spremenili, temu ni treba delati prijave. Ostali morajo izpolnjeni obrazec oddati do 20. septembra.

Beneška Slovenija - Kanalska dolina

IZ ŠEMPETRA SLOVENOV

Tatje dajo navadno pri nas orožnikom le malo opravka. Pred kratkim so pa imeli z njimi veliko skrbi. V mesecu avgustu so tatovi ponoči vdrli v poštni urad ter v hišo znanega mizarja Antona Rakarja; obe poslopji stojita prav blizu orožniške postaje. Tat sicer ni prišel na svoj račun, ker ni našel tistega, kar je iskal; napravil pa je precejšnjo škodo, ko je zlomil vrata, omare in na poštnem uradu uničil mnogo dopisov.

To pot se je orožnikom posrečilo prijeti tatu, 21-letnega Marija Specogno iz Podbrnasa. Izkušeni in drzni tatič je okradel svoj čas že cerkev Matere božje na Stari gori in odnesel 200 tisoč lir. Tedaj je bil obsojen na zaporno kazen devet let, zaradi amnestije pa je ostal v zaporu le 6 mesecev.

Pri njem so našli kar 28 različnih ključev in pri zasliševanju je priznal, da je med drugim ukradel tudi kolo v Podbrnasu in 12 tisoč lir učitelju Alojziju Maseri; kolo in 12 tisoč lir Mariji Petričič; 95 tisoč lir je odnesel strokovni šoli v Šempetru; 30 tisoč pa »Casi di riposo« v Čedadu. Priznal je tudi, da je poskušal na Stari gori drugič svojo srečo, a je našel pri vlamu v cerkveni skrinjici le 20 lir.

Sedaj čaka na razsodbo v čedadskih zaporih. Pri procesu bo morda prišla še kaka njegova tatvina na svetlo. Temu mlademu človeku je pomilostitev očitno škodovala, ker ga je v tatinski strasti le utrdila.

IZ MATAJURJA

Pred kratkim smo poročali o nesrečnem dogodku, ki se je pripetil v naši vasi zaradi nasilja financarjev. Na žalost so skoro sami južnjaki iz Sicilije in zato ne poznajo značaja naših ljudi in mislijo, da imajo opravka s sicilijansko mafijo. To je glavni vzrok

tako neumnih in nečloveških, nasilnih dogodkov, kakor sta bila dva v Matajurju in zadnji v Topolovem pri Grmeku. V Matajurju je surovi financar udaril po glavi tudi ženo enega izmed aretirancev, ker je protestirala, da ravna z njenim možem kot s svinjjo. Zena je morala iskati pomoči pri zdravniku. Financar je bil sicer premeščen, a ta ukrep ni zadosten. Zdi se, da v Beneški Sloveniji ne bo več pravega miru, dokler se ne odstranijo vsi južnjaki, ki s surovim ravnanjem rušijo ugled in temelje demokratske države.

Saj je za mirne, morda celo preboječe beneške Slovence značilno, da je prišla pred kasarno financarjev protestirat skupina 30 prebivalcev, ko so bili aretirani štirje nedolžni domačini. Množica je odločno zahtevala, da aretirance izpustijo. Namesto tega pa so financarji aretirali še petega domačina, in sicer Danila Gorjupa. O tem je poročal Gazzettino 13. 8. 1954. To je najjasnejši dokaz, kako so se zaostriale politične razmere v Beneški Sloveniji in kako so odločni ukrepi notranje državne uprave nujno potrebni, da se prepreči hujše zlo.

Ob tej priliki sporočamo slovenski javnosti veselo vest, da so bili izpuščeni iz čedadskih zaporov naši aretiranci. Ko je državno tožilstvo zadevo temeljito preiskalo, mu ni preostalo nič drugega kot to, da je izpustilo nedolžne ljudi.

Vso krivdo za razburljivi dogodek nosijo le surovi financarji. Z gotovostjo pričakujemo, da bodo izpustili še aretirance iz Topolovega.

IZ PLATIŠČA

Zupnik iz Platišča, g. Angel Spekonja, je tako opešal, da je moral iskati pomoči v videmski bolnici. Ko okreva, bo odšel na počitek k svojemu bratu Alojziju, ki pase du-

še v škofiji Garsini v Romanji.

G. Angel Spekonja je edini slovenski duhovnik, ki je vztrajal med sorojaki zapadne Beneške Slovenije, dokler mu niso zaradi napetosti, v kateri mora živeti slovenski duhovnik v današnjih razmerah, popolnoma odpovedali živci.

Želimo mu, da bi kmalu okreval in se povrnil v ljubljeno domačijo.

TRBIŠKI TRGOVCI NEZADOVOLJNI

Z Vanonijevo preureditvijo davčnega sistema trbiški trgovci nikakor niso zadovoljni. Prijave tukajšnjih trgovcev je davčni urad zavrnil, češ da so pre nizke. Pravijo namreč, da je v Trbižu veliko prometa z Avstrijo in da se zato prijavljeni dohodki ne skladajo z resničnim stanjem tukajšnjega gospodarstva. Pozabljajo pa pri tem, da dober del trgovcev, ki se okoriščajo z avstrijskim prometom, niso domačini, temveč potujoči kramarji, ki zvečer pospravijo svojo kramo ter se odpeljejo proti jugu. Razumljivo je, da ti »trgovci« svojega denarja ne investirajo na mestu.

Da izziravajo pri tem tudi državo, saj jih na kraju, kjer oni objavljajo svoje dohodke, ne morejo kontrolirati, se pozna že po tem, da prevažajo nekateri letos svojo kramo v udobnih tovornikih, medtem ko so jo še lani prenašali na rami. Da je pri tem oškodovau domači živelj, menda ni potrebno posebej poudarjati.

UKVE

Preteklo nedeljo je bila vsakoletna procesija s kipom Matere božje. Cerkevno slovesnost obhajamo v spomin na hudo nesrečo, ki je 13. septembra 1903 zadela Ukve. Huda povodenj je zasula vso spodnjo vas in je odnesla del pokopališča. Uničila je tudi župnišče, ki je tedaj stalo blizu cerkve. Z župniščem smo zgubili ves arhiv, ki ga je zelo škoda, ker je vseboval dragocene starinske listine. Ukvoška fara spada namreč med najstarejše v Kanalski dolini.

Spomini iz starega Trsta

Ko niso uspele vladne ustanove, so pa zasebniki tem pridneje začeli tekmovati. Mnogo je k temu pripomogel nov odlok, da je vse blago, ki se izvažajo preko Trsta v svet, carine prosto. Za uvoženo blago je pa carina za polovico manjša kot v drugih jadranskih lukah. Tega so se posluževali podjetni možje, ki so že l. 1733 ustanovili velike trgovske hiše. Med temi velikimi trgovci beremo imena: Milharčić, Preselj, Mayer, Izgorc, Grassi, Trezzi, Oesterreicher. Iz tega vidimo, da so bile prve velike trgovske tvrdke v Trstu ne samo v italijanskih, marveč tudi v nemških in slovenskih rokah.

Posebno spretni v trgovini in industriji so bili novopriseljeni Grki in Slovani z Balkana, ki so jih imenovali Ilire. Prvi so se naselili že l. 1735. To so bili Mainati, Prevetas, Fokas z otoka Zante. Trgovali so s posušnim grozdjem in z južnim sadjem. Neki Petatos Santa Maura je začel trgovati s kavo. Velika skladišča je odprl v Ljubljani Mihael Zois, narednik slovenskega mecena barona Zige Zoisa.

Trgovina se je že tako razvila, da so ustanavljali tržaške trgovske podružnice celo v daljnih prekomorskih deželah. Že l. 1722 se je ustanovila posebna trgovska družba s po-

družnico v Koromandiji na vzhodni indijski obali.

Ker smo že tu in tega prav gotovo še niste slišali, naj povem, da je Trst imel preko morja celo lastne kolonije. Za časa Marije Terezije so tržaški trgovci ustanovili l. 1775 kolonijo v Delagoa na vzhodni afriški obali. Ladje s tržaško zastavo so zasedle celo 16 otočkov na arhipelagu Nikobari v Indijskem oceanu. Vsega skupaj so imeli 157 kvadratnih milj. Toda Angleži so postojanke napadli in pregnali tržaške trgovske agente. Tudi francoska mornarica je na oceanih preganjala tržaške ladje. Čudno, zdaj so spet Angleži in Francozi tisti, ki delajo burjo po Trstu. Pozneje so ustanovili posebno progo s sedmimi ladjami, ki je vezala Trst s Kitajsko. Toda bodisi indijska, bodisi tržaško-kitajska trgovina, obe sta propadli zaradi tuje konkurence in notranjih sporov. Za vodstvo teh družb sta se namreč potegovala neki Bolts in grof Proli. Toda kjer je kreg in prepir, nič ne zraste. Kako je morska trgovina napredovala, povedo tudi številke: leta 1767 so izvozili preko tržaške luke za deset milijonov goldinarjev blaga! Koliko pa danes? V luko je prijadralo nad 4000 ladij! In danes?

NOVA LUKA

Zaradi tako velikega prometa je bilo treba misliti tudi na razširjenje pristanišča. Do začetka 18. stoletja je imel Trst le majhno luko, ki so jo imenovali »notranji Mandracchio«. Bila je približno tam, kjer je danes »Excelsior« do Cavane. Imela je dva pomola: Mandracchio in severnega ali desnega »della bandiera«. Ta je segal približno do začetka današnjega »mola Audace«. Okoli l. 1747 so začeli graditi nove valolome in pomole. Dva manjša sta bila pri ribarnici in kjer je danes pomorska postaja. Tako je nastajala nova luka »porto delle navi«. Proti odprtemu morju sta jo zapirala pomol sv. Karla (imenovali so ga tako, ker so navalili skale na potopljeno fregato San Carlo); drugi je pa bil »molo dello Zucco«, danes »Lanterna«. »Zucco« je bil skalnat rtič, ki je štrlel iz morja. Na njem je bila še do l. 1718 zgrajena cerkvica sv. Nikolaja, pomorskega zaščitnika. Potem so jo pa valovi spodjedli. Tretji pomol je segal od Sv. Andreja do starega svetilnika. Na sredi je imel ozek prehod za majhne ladje, imenovan »boccola«. Ta je bil dograjen okoli l. 1751.

Nekaj let potem so začeli graditi tudi morske dohode ali kanale v sredo novega mesta. Beneški mojster Matija Pirona je l. 1754 dobil ukaz, naj skoplje Veliki kanal.

(Nadaljevanje prihodnjič)

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

KRAJNSKI KOMEDIJANTI

V soboto zvečer je odprlo Slovensko narodno gledališče za Svobodno tržaško ozemlje svojo letošnjo in hkrati že svojo deseto sezono. Za to slavnostno priložnost je uprizorilo eno komedijo v treh aktih katera Linhartu inu županovo Micko tiče, namreč prijetno in vedro komedijo Bratka Krefta Krajnski komedijanti. Igra je doživela že v Ljubljani in drugod zelo ugoden sprejem in tudi tržaško občinstvo ni bilo razočarano nad njo, četudi so nekateri gledalci starinsko ljubljansko narečje včasih bolj težko razumeli. To težavo so omiljevali igralci s svojo odlično, jasno izgovarjavo, predvsem pa s svojo sijajno igro, s katero so navdse dostojno proslavili prvi pomembni jubilej svojega gledališča.

Bratko Kreft je izredno duhovito in lahkotno zasnoval svojo komedijo na osnovi literarno-zgodovinskih podatkov o nastanku Linhartove Županove Micke in življenjskih podatkov o ljudeh Cojzovega kroga ter nekaterih drugih osebnosti iz ljubljanskega življenja tedanjega časa, poleg tega pa se je oprl na vsebino Županove Micke in na

klasično formulo rokokojske komedije, n. pr. kar se tiče ljubezenskih intrig, prebrisanih služabnikov, zamenjave pisem itd. Iz vsega tega je zmesil vedro in dovolj zanimivo ter napeto veseloligro, ki jo je požlahtnil z ljubeznivo satiro in navdihnil z iskreno, toplo ljubeznijo do ljudi, ki so obudili v življenje slovensko Talijo, in do slovenskega gledališča sploh. Naši tržaški igralci in igralka pa so zaigrali tako, da se je igra na mah prikupila gledalcem.

Premalo imamo prostora, da bi podrobneje ocenili igro vseh, zato se bomo omejili samo na nekatere glavne vloge. Prav posebno je treba pohvaliti Štefko Droščevca, ki je odlično zaigrala »prvo hišno dekelco per baroni Zoisici«. Ustvarila je nepozaben lik prisrčnega in zdravega, poštenega slovenskega dekleta, ki pa je hkrati polno hudomušnosti in pretkanosti. Le narečje ji je delalo nekoliko težav, kot se je zdelo, kar pa je bilo še nekoliko bolj očitno pri Stanetu Starešiniču v vlogi »prvega hišnega služabnika«. Drugače pa je tudi on dobro zaigral. Odličen je bil Modest Sancin kot baron

Ziga Cojz in prav tako Rado Nakrst kot grof Hohenwart. S svojo igro sta nadkrijevala vse ostale. Zlasti Nakrst je ustvaril tak lik elegantnega, lahkotnega in prametnega rokokojskega gospoda, da ga bomo težko pozabili. Med ostalimi vlogami so se prav posebno odlikovali Jožko Lukeš kot Linhart, Leli Nakrstova kot njegova žena, Zlata Rodškova kot gospa Franciška od Garzarollija, Anton Požar kot advokat Repič — bil je nepozabna komična figura —, Stane Raztresen kot župnik Japel, Marij Marsič kot škof in Elza Barbičeva kot laška pevka. Tudi ona je ustvarila skoro do popolnosti izdelan lik.

Režija Jožeta Babiča je bila uravnovešena in nad vse skrbna, scena inž. Viktorja Molke pa moderna in kot vedno elegantna ter pretehtano smotrna. Lektor Jože Tiran gotovo ni imel lahkega dela, a uspeh je bil zelo dober, dasi je bilo včasih še opaziti nekoliko negotovosti v izgovarjavi, kar pa je razumljivo. Kostumi so bili zelo posrčeni in pristni, odlična pa je bila tudi glasbena spremljava Dimitrija Žebreta, ki jo je izvajal prof. Karel Boštjančič. Pri pevskem nastopu na koncu se je odlikovala Barbičeva.

Najbolj neskladno je tudi tokrat učinkoval — oder. Koliko časa bo Slovensko narodno gledališče v Trstu še čakalo na dostojno pozornico?

Filmski festival v Benetkah

Od 22. avgusta do 7. septembra je bil v Benetkah 15. mednarodni filmski festival. Za nagrado Zlatega leva sv. Marka je tekmovalo 27 filmov iz 17 držav. Združene države so bile zastopane s petimi filmi, Italija s štirimi, Japonska s tremi, Mehika, Francija in Argentina s dvema filmoma vsaka, vse ostale dežele pa vsaka z enim filmom.

Mednarodno filmsko razsodišče, kateremu je predsedoval italijanski književnik Ignazio Silone in so bili v njem 4 Italijani ter 4 člani drugih narodnosti, je dodelilo prvo nagrado angleško-italijanskemu filmu Romeo in Julija. Po njegovi sodbi je režiser Castellani znal v njem odlično rešiti mnogo vprašanj, ki so v zvezi s transpozicijo. Vsebina filma je povzeta po znani Shakespearovi žalostni. V njem nastopajo večinoma angleški igralci. Odlično igrajo Susan Shental vlogo Julije, Flora Robson dojiže in Laurence Harwey vlogo Romea.

Ostale nagrade na festivalu so dobili: ameriški film Na pomolu, japonska filma Sedem samurajev in Veljak Sansho ter italijanski film Cesta.

NA POMOLU — NAJBOLJSI FILM

Po sodbi mnogih kritikov, tudi italijanskih, bi morala prva nagrada pripasti ameriškem filmu Na pomolu. To pa zaradi tega, ker je ne samo tehnično in režijsko odlično izdelan, temveč z razliko od Castellanijevega tudi po vsebini izviren. Saj obravnava življenje v okolju, katerega do danes še nismo videli na platnu.

Njegova vsebina je v kratkem naslednja: Poglavar neke skupine pristaniških delavcev, Friendley, ravna s svojimi tovariši na delu zelo samovoljno, koristoljubno in pristransko. Ko pride v pristanišče preiskovalna komisija, se mladi pristanišnik Joey odloči, da ji pove vse poglavarjeve zlorabe in neradnosti. Toda Friendley ga prehiti ter ga da umoriti. Iz strahu pred Friendleyevto maščevalnostjo se nihče od pristanišnikov ne upa javiti zločinca.

Sestra umorjenega pristanišnika Edie se zaradi tega poveže z duhovnikom Barryjem ter skupno začne boj za razkrinkanje Friendleya in njegove tolpe. Pri tem jima tajno pomaga nekdanji Friendleyev varovanec, pristanišnik Terry, ki se je zaljubil v Edie. Friendley ga sumi, da mu je postal nezvest ter da zaradi tega svoji tolpi nalog, naj ga umori. Toda morilci zgreše ter namesto Terryja ubijejo njegovega brata. Terry se tedaj spopade s poglavarjem in njegovo tolpo, toda brezuspešno. Več sreče ima pri tem oče umorjenega Joeya, kateremu uspe vreči Friendleya v morje ter tako maščevati smrt svojega sina. S tem je Friendley popolnoma izgubil ugled med pristanišniki. Ti se zdaj rešijo strahu in postanejo svobodni ljudje.

Kakor vidimo, obravnava film vprašanje prebujanja vesti ljudi, ki so otopeni zaradi strahovanja in nasilja. Delo je hkrati obsodba vseh sramotnih tolp in klik, ki skušajo zagospodariti z nepoštenimi in nasilnimi sredstvi.

Film je režiral znani režiser Kazan. V glavnih vlogah nastopajo odlični igralci Marlon Brando (Terry), Eve Marie Saint (Edie), Karl Malden (duhovnik), in Leo Cobb (poglavar).

MNOGO DOBRIH FILMOV, A NOBEDEN ODLICEN

O japonskih filmih gre glas, da so prišli v ospredje svetovnega zanimanja zaradi svojstvene vsebine, eksotične glasbe, izbranega sloga, zloznega pripovedovanja in krasnih barv. Film Sedem samurajev pripoveduje o boju sedmih pravičnih vitezov proti tolpmam razbojnikov, ki sejejo strah in grozo med poštene delovne ljudi.

Veljak Sansho pa opisuje strahote, ki so se godile japonskim sužnjem v XI. stoletju. Prvi film je režiral Kurosava, ki ga poznamo že po Rašomunu, drugo delo je vodil Mizoguchi.

Na tokratnem festivalu ni bilo filma, ki bi po kakovosti lahko tekmoval s svetovnimi, je pa zato bilo mnogo dobrih filmov. Dobra sta ameriška Dmytrykova Upor na rušilcu Caine in Wiseova Zeja po oblasti. V prvem delu, ki je posneto po romanu Hermana Wouka, je obdelano vprašanje, ali je upravičeno odredi poslušnost poveljniku rušilca v kritičnem položaju med tajfunom; v drugem je orisan boj za ravnateljski stolček v nekem podjetju. Film obdeluje vprašanje ambicije in stremušva po oblasti.

Med dobre filme spadajo italijanski filmi Fellinijeva Cesta, Quilicijev Sesti kontinent, Zampina Rimljanka in Viscontijevo Čustvo. Velika Britani-

ja je na festival poslala samo en film, in sicer Hammerjevega Očeta Browna, ki je bil izdelan po slovittem Chestertonovem romanu, v katerem se veseli duhovnik-detektiv zavzema za spreobrnitev tatov in zločincev. Lepo sta bila sprejeta tudi oba mehiška filma Crevennin Upor obojencev in Bunuelova Reka in smrt. Pripomniti pa je treba, da si je občinstvo od mehiške filmske umetnosti več pričakovalo. Tem filmom je treba prišteti še francoski deli — poetični Carnetov Pariški zrak in morda Beckerjev Ne dotikaj se denarja, ki obravnava strašno življenje iz gangstrskega podzemlja. Zelo prijeten je avstrijski film Pikica in Tonček, ki je zajet po istoimenskem Kästnerjevem romanu.

Med slabe filme so kritiki uvrstili bolgarski film Pesnitev o človeku, švedski Kakor v sanjah in indijski Eksplozija. Prvi je neprepričljiv in frazerski, drugi je po zamisli otročji in izumetničen, indijski ima pa preveč neobdelane značaje in patetično igro.

Pri tekmovanju dokumentarnih in otroških filmov sta prejela prvi nagradi avstralski film Onstran obzorja in angleški film Skrivnost izgubljene opice. Nagrado za najboljšega moškega igralca je dobil Francoz Jean Gabin.

Jugoslavija se festivala ni udeležila, ker je prepozno poslala prijavo. Tekmovati je nameravala s filmom Ankini časi, ki ga je po noveli Iva Andriča priredil režiser Pogačič.

VZGOJNI KOTIČEK

UMAZANO PERILO

Ali ste morda že opazili, da hodi gospa Klara na obiske in poseča javne lokale brez svojega moža? Čudno se vam zdi, kajne! Saj sta mož in žena vendar eno. Kdo izmed njiju je kriv temu, ne vemo. Znano nam je samo to, da se ne razumeta. Gospa Klara trdi, da je ona boljša polovica, mož pa se seveda protivi temu.

V družini torej ni soglasja in zato so na dnevnem redu prepiri. Gospa Klara pa pozna tudi skrivnost letočih krožnikov. Kadar se zakonec sporečeta, tedaj prisluhnejo sosedeje. Gospe je to všeč. Naj zvedo še drugi, kako krutega moža ima. Še okna in vrata odpre, da ja ne bodo sosedeje česa preslišali.

Pa to še ni vse! Po vsakem prepiru sq odpravi gospa Klara k prijateljicam in znančkam in na dolgo in široko obrekuje svojega moža in vse njegove sorodnike do četrtega kolena. Razen tega jim pa tudi razkriva vse senčne strani njunega zakonskega življenja.

Vsi, ki poznajo gospo Klaro, pravijo, da pere okoli svoje umazano perilo.

Takega in sličnega pranja umazanega pe-

rila je danes vse polno. Kar vzemite v roke dnevno časopisje in tedenske revije, pa se boste o tem prepričali.

Najljubša snov današnjega tiska sta zakonolomstvo in ločitev zakona raznih princev, filmskih igralcev, boksarjev, kolesarjev itd. V besedi in sliki skušajo spretni časnikarji čim globlje poseči v skrivnosti zakonskega življenja teh oboževancev in čim privlačneje prikazati ljudem vse umazanije zakonske nezvestobe.

Zdi se, da večina ljudi nima več smisla za lepo in dostojno branje, ampak da hlasta le še po navlaki, polni senzacija in človeške pokvarjenosti. To šibkost današnjega pokolenja pa spretno izkoriščajo razni založniki, ki dan za dnem mečejo med ljudi na sto in sto tisoče izvodov te sodobne duševne hrane.

In kdo ima pri tem največjo škodo? Naša mladina! Le opazujte jo doma, na cesti, v tramvaju in v javnih lokalih, kako hlavno požira vrstico za vrstico iz te ali one revije. Kaj se dogaja ob takem branju v njeni duševnosti, ve le ona sama.

Ali je potem čudno, če starši tarnajo, kako jim doraščajoča mladina uhaja iz rok?

GOSPODARSTVO

STO LET BORBE PROTI ŽUŽELKAM

Žuželke oziroma živalski mrčes je brez dvoma mučil človeštvo že prej, kot je Noe spravil v svojo barko samčka in samičko posameznih vrst iz živalskega sveta. Že v sv. pismu stare zaveze je govora o kobilicah, ki so požrle letne pridelke. Tudi o drugem mrčesu je tam govora. O ušeh bi marsikak vojak iz prve svetovne vojne znal mnogo povedati. V Galiciji je nekdo slekel srajco in jih začel šteti. Ko je prišel do števila 200, se mu je zazdelo, da jih je vedno več. Šel je nadnje s krtačo. Zanimcem se verjetno še sanjalo ne bo, koliko so morali njihovi predniki pretrpeti zaradi živalskega mrčesa.

Po drugi strani pa so žuželke tudi nosilke različnih bolezni. Koliko ljudi je pomrlo med obema zadnjima vojnama zaradi pegastega tifusa! Prenašajo ga uši! Malarija je zahtevala v Južni Evropi, posebno v Italiji, nekaj tisoč smrtnih žrtev na leto. Bila pa je razširjena tudi v drugih predelih sveta. V obeh Amerikah, v Afriki in Aziji je prevečkrat razsajala rumena mrzlica, ki je samo v obvodju reke Mississippi zahtevala kakšno leto na tisoče žrtev (l. 1873 kar 13.000). Malarijo in rumeno mrzlico širita dve različni vrsti komarjev. V Afriki še ni premagana spolna bolezen, ki jo povzroča muha tse-tse. Za to boleznijo umrje letno na stotine ljudi, delozmožnost in storilnost stotisočev pa je zelo zmanjšana. Isto se dogaja tudi pri malariji in rumeni mrzlici. Tudi kuga je širil predvsem živalski mrčes.

Ogromno škodo povzročajo žuželke v gozdarstvu in kmetijstvu. Prevečkrat izhirajo celi gozdovi zaradi delovanja lubadarja, gobarja, prelec in drugih škodljivcev. Po žuželkah povzročeno letno škodo v kmetijstvu ZDA računajo na približno 4 milijarde dolarjev ali okoli 2500 milijard lir, kolikor so vredni vsi kmetijski pridelki v Italiji. Računajo pa, da bi v ZDA znašala letna škoda nad 20 milijard dolarjev ali polovico pridelka, če se proti žuželkam ne bi borili s primernimi sredstvi. In koliko znaša škoda na vsem svetu?

RAZVOJ BOJNIH SREDSTEV

Prvi znanstveniki, ki so začeli smotno proučevati življenje žuželk in iskati primerna sredstva proti njim, so začeli delovati komaj pred pičlimi 100 leti. Eden prvih je bil dr. Asa Fitch, katerega je v ta namen sprejela v službo njujorška občina. Danes posvečajo na vsem svetu desetstisoči veščakov vse svoje sile proučevanju in uničevanju žuželk. Samo v ZDA je za to nastavljenih nad 1000 veščakov z visokošolsko izobrazbo in drugi tisoči z nižjo.

Ni še mnogo stoletij, ko človeštvo sploh ni poznalo nobenega učinkovitega sredstva proti žuželkam. Zato so pač morali ljudje voditi boj proti žuželkam z rokami, nekateri so se zatekali k seči, drugi so trosili pepel. V bistvu si je narava morala sama pomagati v svojem večnem stremljenju po ravnovesju, po soglasju: kjer se je neka žuželka posebno razpasla, tam se je kmalu pojavila druga, ki je uničila škodljivko.

Prva dobra sredstva proti žuželkam je dal

tobak. Tobačni izvleček je bil razširjen že pred 150 leti in je kraljeval kot sredstvo proti mrčesu do polovice prejšnjega stoletja. Okoli l. 1860 so se pojavili arzenati, kmalu nato petrolej in »ušivec«, to je prah iz bolhača (piretrum), ki ga še danes Jugoslavija mnogo izvažajo. Ta sredstva pa so uporabljali vedno le v malem obsegu.

Leta 1892 je dr. L. O. Howard odkril, da petrolej uničuje zalego komarjev, ki prenašajo malarijo in rumeno mrzlico. Tedaj so v ZDA razpršili zelo mnogo petroleja po vseh močvirnatih krajih. Od tedaj sta bolezni začeli upadati.

DDT IN DRUGA ODKRITJA

DDT je odkril neki avstrijski kemik že pred 80 leti in ga opisal v nekem strokovnem listu za kemijo. To važno odkritje pa takrat ni vzbudilo zanimanja in je prešlo 70 let, dokler ni DDT na novo odkril švicarski kemik dr. Mueller, nastavljen pri kemičnem podjetju Geigy v Baslu. Podjetje je v začetku druge svetovne vojne prodalo patent Amerikancem, ki so začeli proizvajati DDT na debelo. Ameriška vojna uprava je na široko uporabljala to sredstvo proti mrčesu, založila je z njim zaveznike in tako niso zavezniški vojaki trpeli zaradi uši in podobnega mrčesa. Ameriška vojna uprava je z DDT tudi razkužila vse kraje, kamor je vojna vihra zanesla njene vojake. Tako je bila razkužena tudi vsa Italija in njena močvirja in s tem so bili uničeni prvi pogoji vsake malarije in tudi klice drugih bolezni.

Po končani vojni so dali Amerikanci svoj DDT na razpolago vsemu svetu, največ preko organizacije UNRRA. Danes je to sredstvo razširjeno po vesoljnem svetu, od vzhoda do zahoda in od Eskimov pa do pritlikavih Pigmejcev v afriškem pragozdu.

Sportni bregled

NOGOMET

Slovenski nogomet preživlja v teh dneh hudo notranjo krizo. Letos je slovenski predstavnik v najvišji ligi »Odreka« zdrknil nazaj v II. ligo, a ni gotovo, ali bo sploh tudi v tej ligi obstal. Zakaj to? Zato, ker so se »bele vranec« v slovenskem nogometu preselile na jug, kjer so materialna sredstva obilnejša. Iz Ljubljane gre lahko vse, kar je boljšega; kaj novega pa ne sme priti. In kakšen izgovor za opravičilo? Treba je paziti na kvaliteto! Ta izgovor pač ne drži! Slovenski nogomet je upravičen, da brani svoj ugled.

Kje pa je glavni izvor teh težav? V modernem športnem profesionalizmu, ki je šport spremenil v dobičkosen poklic. Njegov vpliv se širi že tudi tja, kjer je profesionalizem uradno prepovedan.

Domača »Triestina« je imela v nedeljo v gosteh klub »Olimpijo« iz Pireja, ki je letošnji grški prvak. Odpravila ga je s 5:0. Kljub visokemu rezultatu pa domači enajstorici še veliko manjka do »relativne« popolnosti. Nima pravega sistema. V začetku sezone je nameravala Triestina uvesti »M« sistem, katerega uporabljajo Madžari, sedaj pa prehajajo na latinski sistem igre, ki je letos v Italiji ponovno v modi.

V nedeljski igri so se posamezniki precej izkazali, v skupni igri pa ni razumevarija in Ferugli se bo moral še precej znojiti, preden bo lahko delno zadovoljil domačo športno javnost. Ugajali so: Cur-

DDT je zelo učinkovit proti ušem, bolham in stenicom ter še mnogim drugim zajedavcem. Rod žuželk pa je trdoživ in polagoma so se razvile druge žuželke, ki so proti DDT odporne. Pri nas je nekaj takih muh, ki so za DDT neobčutne. A tudi tem je človek napovedal boj in odkril druga sredstva, ki jih uničujejo.

V zadnjih letih je bilo odkritih vse polno sredstev, ki so mnogo učinkovitejša kot DDT. Samo nekaj imen: lindan, clordan, aldrin, dieldrin, endrin, heptaklor itd. Vsako teh sredstev zatre določeno skupino žuželk, a pričakovati moramo, da se bodo razvile nove vrste, ki bodo kljubovale tudi tem sredstvom. Zatiranje rodi odpor!

Zadnja odkritja v boju proti žuželkam so tako imenovana sistemčna sredstva. S temi poškopimo rastline, ki škropivo vsrkajo, zaradi česar postane sok strupen. Če žuželka srka tak sok, pogine. Z njimi pa so še težave, ker so nevarna tudi človekovemu zdravju.

NARAVNI POMOČNIKI

Ze zgoraj smo omenili, da vlada v naravi neko ravnovesje: narava ne dovoli, da bi neko bitje popolnoma nadvladalo nad drugim. Tudi žuželke imajo svoje naravne sovražnike, navadno druge žuželke, seveda poleg ptičev. Človek skuša podpirati koristne žuželke proti škodljivim. Koristne žuželke imenujemo najezdne. Znanih je že precejšnje število, ki se od časa do časa poveča z novimi odkritji. Predvsem so za takimi najezdnicami na lovu po vsem svetu Amerikanci. Bo pa tudi z njimi zadeva kočljiva: nevarnost je, da postanejo sami škodljivi, ko bodo enkrat — če jih seveda bodo — uničili škodljivce.

Ob zaključku lahko rečemo, da je bil v zadnjih 100 letih boj proti mrčesu oziroma zajedavcem uspešen in da je postalo človeško življenje lažje: mrčes človeka toliko ne muči in tudi večja gospodarska šoda je omejena. Ne moremo pa še trditi, da je človek že popolnoma nadvladal žuželke, ki so v svojem boju za obstanek zelo trdožive.

ti, Secchi, Lucentini in vratar Soldan. Vsekakor pa se zdi, da bo letos zopet težava z obrambo, katera šestokrat zakrivi neuspeh.

LAHKA ATLETIKA

Jugoslovanska lahka atletika je prejšnji teden dosegla dva uspeha, in sicer v Meranu, kjer so bile mednarodne medmestne tekme, in v Cagliariu, kjer so bile mednarodne akademske tekme. V Meranu je moštvo Beograda zasedlo drugo mesto. Rezultati so bili v splošnem pod povprečjem. V Cagliariu pa so jugoslovanski visokošolci v močni konkurenci siljajno zmagali. Jugoslavijo so zastopali: Milakov, Jovančić, Otenheimer, Cipčić, Milandinović in Stančević.

Češki metalec diska Iri Merta je dosegel nov češki rekord z metom, 52,10 m.

V atletskem srečanju Nemčija : Francija je prva zmagala s 121:83.

PLAVANJE

V Zadru so na plavalnih tekmah padali državni rekordi kot toča: doseženih je bilo kar 8 novih rekordov. Najizrazitejši je bil mladi Camby, ki je na 200 m (metuljček) dosegel čas 2:35,5, ki je evropski rezultat; še več, v Turinu bi bil tretji.

VIII. evropsko plavalno prvenstvo je dalo nov plavalni slog »Delfinska mrzlica«, ki je navdušil ljubitelje vodnega športa. Posredovali so ga Madžari in najbrže s tem zadali smrtni udarec staremu slogu »butterflyju«. V finalni tekmi na 200 m (metuljček) so med 8 plavalci na startu stali 4 »delfinisti« in 4 »butterflyisti«. Novoslogaši so dosegli 1., 2., 4. in 6. mesto. Upamo, da bomo kmalu tudi v Trstu opazili prve »delfine«, ki pa ne bodo delali škode tržaškemu ribičem in njihovim mrežam.

ZA NAŠE NAJMLAJŠE

Tarzan, sin džungle

št. 17

Tarzanovo človeško čustvo je bilo močnejše od ljudožrskega nagiba. Spustil je Kulongovo truplo z veje. Tik pod njim je stala ženska. V kotliček je namakala puščice. Tarzan je uganil, da je to strup, ki dela puščice smrtonosne.

Tarzan je preiščeval, kako bi dobil nekaj takih paličic. Tedaj je začul divji vzklík pod drevesom, kjer je visel umorjeni vojščak. Črneo je kričal, mahal s sulico in kazal navzgor.

Na mah je bila vsa vas pokonči. Tarzan je uganil, da so bili našli truplo njegove žrtve. Urno se je spustil v zapuščeno vas, pograbil nekaj puščic in stopil v kočo. Tu je bilo mnogo orožja in človeških lobanj.

Tarzan je vse preuredil po svojem okusu. Zgornjo lobanjo je okrasil s Kulongovim peresnim nakitom. Ker je začul glasno trkanje, je naglo pograbil še ostale puščice, prevrnil kotel ter se urno pognal v vejevje.

Na vaški ulici se je pokazal spreved domačinov. Kulongovo truplo so nesli v kočo, katero je pravkar Tarzan preuredil, a so kmalu iz nje zbežali vsi preplašeni. Vso to čudno preureditev koč so pripisovali hudobnim duhovom.

Obložen s plenom se je Tarzan vrnil h Kerčakovemu rodu. S ponosom je pripovedoval o svoji prigodi. Kerčak je bil ljubosumen na tega člana rodu. Iskal je priložnosti, da bi se znesel nad Tarzanom.

Mesec dni se je Tarzan vadil z lokom. Kljub temu ni opustil raziskovanj v koči. Našel je dnevnik svojega očeta, nekaj fotografij in demantni medaljon, katerega si je Tarzan takoj obesil okrog vratu.

Ko je postrelil puščice, je hotel Tarzan dobiti novih. Vrnil se je v vas prav v času, ko so imeli črnci krvavo ljudožrsko slavlje. Na povratku je Tarzan srečal levinjo Sabor ter jo usmrtil z eno svojih strupenih puščic.

Skrivnost

DRJA FU-MANČUJA

ROMAN - Spisal: Sax Rohner - Prevedel: A. P.

»Zelo radi bi vedeli, kaj vas je prestrašilo, Miss Eltham.«

Vgriznila se je v ustnico in bojzljivo pogledala proti oknu. »Skoro se bojim povedati očetu,« je takoj odvrnila. »Menil bo, da si vse domišljam, toda vi ste bili tako ljubezni, da vam povem. Videla sem dvoje zelenih oči! Oh! Gospod doktor, zrle so vame s stopnic, ki vodijo na livado. In sijale so kakor mačje oči.«

Besede so me nenavadno presunile. »Ali ste gotovi, da ni bila mačka, Miss Eltham?«

»Oči so bile prevelike, gospod doktor. Nekaj strašnega, nekaj groznega je tičalo v njih. Sama sebi se zdim neumna in bedasta, da sem se v dveh dneh dvakrat onesvestila. Toda mislim, da je temu kriva ta negotovost. Oče meni — postala je očarljivo zaupljiva, kakor mnogokrat ženske, ki govore z rahločutnim zdravnikom — »da smo tu zaklenjeni in tako varni pred čemer koli.« S skrbjo sem opazil, da je spet živčno vzdrhtela. »Toda od našega povratka sem — kaj je moral še nekdo drug biti v Redmoatu!«

»Kaj menite, Miss Eltham?«

»Oh, sama prav ne vem, kaj menim. Kaj vse to pomeni? Vernon mi je pojasnjeval, da streže neki strašni Kitajec Mr. Naylandu Smithu po življenju. Toda če hoče isti mož umoriti tudi mojega očeta, zakaj tega še ni storil?«

»Ne razumem vas.«

»Seveda, razumljivo. Toda — tisti človek v vlakcu. Cisto lahko bi naju bil oba ubil! In — snoči je bil nekdo v očetovi sobi.«

»V njegovi sobi?«

»Nisem mogla spati in sem slišala, kako se je nekaj premikalo. Moja soba je takoj zraven. Potrkala sem na steno in zdrnila očeta. Nekaj je moralo biti, in sem dejala, da je moralo biti tuljenje psa, ki me je zbudilo.«

»Kako bi kdor koli mogel priti v njegovo sobo?«

»Ne morem si misliti. Prepričana pa sem, da je bil kak moški.«

»Miss Eltham, vznemirjate me. Kaj menite?«

»Mislili si boste, da sem neumna žrtev živcev, toda mogoče je, da medtem, ko z očetom nisva bila v Redmoatu, niso z dovoljno previdnostjo skrbeli za obrambne naprave. Ali je kje kak stvor, kakšna velika žival, ki bi lahko splezala po zidu gor do okna? Ali poznate kakšno žival z dolgim, tenkim truplom?«

Za trenutek ji nisem odgovoril, pač pa motril njeno zalo lice in njene živahne modrosive oči, ki so široko odprte zrle vame. Ta ni bila ena tistih živčnih oseb. Imela je čisto polt in od sonca ožgan vrat; njene okrogle in trdne lehti so imele zdravo harvo in imela je gibko postavo mlade Diane, ki ji ni bilo videti, da bi ji slabokrvna

RADIO TRST II

Nedelja, 19. septembra ob 8.45: Kmetijska oddaja. 9.30: Vera in naš čas. 11.10: Slovenske samospeve poje tenorist Samo Smerkolj. 13.00: Glasba po željah. 17.00: Slovenski zbori. 18.00: Rimski Korakov: Seherazada. 21.00: Bellini: MESEČNICA, opera v 2 dej.

Ponedeljek, 20. septembra ob 19.00: Mamica pripoveduje. 20.45: Franck: Simfonične variacije za klavir in orkester. 22.00: Književnost in umetnost. 22.15: Schuman: Simfonija št. 4.

Torek, 21. septembra ob 13.00: Glasba po željah. 18.40: Koncert mezosopranistke Justine Kralj-Gove. 19.00: Sola in vzgoja. 21.00: Radijski oder — Giulio Viola: V IMENU OČETA, igra v 3 dej.

Sreda, 22. septembra ob 18.40: Operne slike — pojeta Ondina Otta in Marijan Kos. 19.00: Zdravniški vedež. 20.30: Zbor slovenske filharmonije. 22.15: Čajkovski: Simfonija št. 5.

Četrtek, 23. septembra ob 18.21: Gotovac: Simfonično kolo. 19.00: Mamičina povestica. 20.05: Slovenski oktet. 21.00: Dramatizirana zgodba. 22.30: Dvořak: Simfonične variacije na originalno temo.

Petek, 24. septembra ob 13.00: Glasba po željah. 21.00: Tržaški kulturni razgledi. 21.15: Pevski tercet. 22.15: Iz angleških koncertnih dvoran.

Sobota, 25. septembra ob 13.30: Slovenski motivi. 16.00: Oddaja za najmlajše. 19.00: Pogovor z ženo. 20.05: Zbor slovenske filharmonije. 22.20: Mozart: Koncert za flauto in ork.

TEDENSKI KOLEDARČEK

17. septembra, petek: Lambert — Prvan
18. septembra, sobota: Jožef K. — Sokolica
19. septembra, nedelja: Konstantin — Vitograd
20. septembra, ponedeljek: Evstahij — Morana
21. septembra, torek: Matevž — Blagoslav
22. septembra, sreda: Kvatre — Mavricij
23. septembra, četrtek: Tekla — Slavna

VALUTA — TUJI DENAR

Dne 15. septembra si dal oz. dobil za:

ameriški dolar	625—627	lir
avstrijski šiling	23,25—24	lir
100 dinarjev	103—108	lir
100 franc. frankov	163—168	lir
funt sterling	1670—1700	lir
pešos	20—22	lir
švic. frank	146—146,50	lir
zlato	715—718	lir

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

Vprašanje št. 23. Kot gostilničar imam na pipi več sodov vina, pač toliko, kolikor sort točim. Nekaterega vina pa gre več in zato se mi sodi prej izpraznijo; drugega gre manj in sodi ostanejo več časa na pipi. V poletnih mesecih se mi neredko pripeti, da se vino v teh sodih skisa. Kako bi to preprečil, ker gostje ne marajo nakisanega vina in imam zaradi tega občutno škodo?

Odgovor. Dva pripomočka poznamo: Če nataknete na sod tako imenovano točilno veho, katera razkuži zrak, ki mora v sodu nadomestiti iztočeno vino, se vam vino ne bo skisalo do zadnjega litra. Točilna veha je tako napravljena, da mora zrak skozi vodo, v kateri staja raztopljen metabisulfit in vinska kislina, ki zrak razkuži. Drugi izhod bi bil, da držite na pipi samo sode z vinom, katerega se več proda, ostale sorte pa v pletenkah (flaškoni, damižanah) s samodejno (avtomatično) natego. Če bi se pa tudi v pletenkah imelo vino kisati, dajte vanje po eno kroglico »flor-stop«, ki v praznem delu pletenke razvije neki plin in s tem onemogoča razvoj kisa in kislobe.

Vprašanje št. 24. V odgovoru na vprašanje št. 18 sem srečal besedo Amazonas in sem se spomnil na Amazonke, ki da so bile baje nekoč bojevit na

rod samih žensk. Koliko je na tem resnice?

Odgovor. O Amazonkah nam govorijo starogrški pripovedniki, med njimi Homer. Zanesljivih zgodovinskih podatkov za sedaj nimamo. Baje so bile Amazonke bojevit narod, ki je zavladal za nekaj časa nad vso Prednjo Azijo. Doma niso trepele moških, dečke so morale in vzgajale samo deklice. S sosednimi narodi da so imele toliko stika, kolikor je bilo potrebno za ohranjanje rodu. Najbrž bo vse to bajka. Verjetno je tam vladal tako imenovani matriarhat, kot vlada še danes pri mnogih rodovih v severni Indiji in drugod po svetu. Poglavar družine je mati, dedovanje gre po ženski liniji (hčere dedujejo in ne sinovi). Moški so predvsem za delo, v javnem življenju imajo besedo samo ženske. Tako je najbrž bilo tudi pri Amazonkah, kjer so ženske službovale tudi v vojski, moški pa so morali doma delati in so bili podrejeni kakor hišni sužnji.

Vprašanje št. 25. Škropil sem dvakrat z žveplom, pomešanim z bordoško brozgo, pred cvetjem in po cvetju. Ali je potrebno, da škropim še na ta način?

Odgovor. Škropilno žveplo ima pred navadnim to prednost, da se bolj oprime poškropljene podlage (listov, poganjkov). To, kot tudi navadno žveplo, pa koristi, če je dovolj sonca, da ga raztopi, ker učinkujejo samo žvepleni plini. Sedaj je zarod odcvetel in se jagode že razvijajo, grozd dobiva svojo obliko. Ker škodi oidij tudi grozdu in ker bi z navadnim škropiljenjem težko spravili žveplo med jagode, je za bodoča žveplanja grozdja bolj na mestu samo žveplo, ki pa žveplo premešano z galico v prahu. Za pobijanje oidija na mladih poganjkih pa je škropilno žveplo še vedno na mestu.

NOV KOŽUH

Sinko: »Ali si že slišal, oče, da divje živali dobe vsako leto nov kožuh?«

Oče: »Psst! Bodi tiho, da te ne sliši mama.«

TOVARNA

Princič

KRMIN - CORMONS - TEL. ŠT. 32

Izdeluje vsakovrstno pohištvo, spalnice, jedilnice, kuhinje, i t. d. Izvrši vsako delo po naročilu. Prodaja po tovarniških cenah, jamči za solidno delo.

Izdaja Konzorcij Novega lista z dovoljenjem A.I.S.

Odgovorni urednik Drago Legiša

Tiska zadruga tiskarjev »Graphis« z o. z. v Trstu
Ulica Sv. Franciška 20 — Telefon 29-477

Za zdravje in dober okus

Radenska voda

Uvoznik in glavna zaloga

ZADR. KONZORCIJ TRGOVCEV

Z JESTVINAMI

Trst, Valdirivo 3 - Tel. 35-034

šibkost povzročala bolesterne sanje. Bila je preplašena; sicer pa, kdo ne bi bil? Toda že sama misel na tisto stvar, za katero je menila, da je v Redmoatu, ne glede na prikazen zelenih oči, je morala zrušiti živce.

»Ali ste videli kak tak stvar, Miss Eltham?«

Spet se je obotavljala, povesila pogled in sklenila konce prstov. »Ko se je oče zbudil in me poklical, da bi zvedel, zakaj sem trkala, sem pogledala skozi okno. Mesečina je zajela pol trate v senco in v tisto senco je isti hip zginilo nekaj — nekaj, kar je bilo rjave barve in zraslo iz več delov!«

»Kakšno velikost in obliko je imelo?«

»Gibalo se je tako naglo, da si nisem mogla ustaliti predstave o obliki; dobro pa sem opazila, da je švignilo šest nog čez travo!«

»Ali ste kaj slišali?«

»Samo zašelestelo je, potem pa je bilo tiho.«

Vprašujoč je obrnila pogled vame. Njeno zaupanje v moje razumevanje in sočustvovanje je bilo kaj razveseljivo, dasi sem vedel, da sem ji le spovednik.

»Ali si lahko kaj mislite,« sem rekel, »kako je prišlo do tega, da ste se včeraj v vlaku zbudili, dočim se vaš oče ni?«

»Šla sva v okrepčevalnico pit kavo, ki je pa na nekak način morala biti zastrupljena. Jaz sem jo komaj pokusila, ker mi je okus bil neprijeten, oče pa je star popotnik in je izpraznil vso skodelico.« Spodaj se je oglasil Elthamov glas.

»Gospod doktor,« je rekla naglo, »kaj mislite, mu nameravajo kaj storiti?«

»Da,« sem odgovoril, »to bi hotel sam vedeti.«

»Ali hočete premisliti to, kar sem vam povedala? Zakaj bodite prepričani, da je v Redmoatu nekaj — nekaj, kar prihaja in odhaja kljub očetovim »utrdbam!« Pes to ve. Le poslušajte ga! Svojo verigo vleče in nateza tako, da se čudim, da je ne pretrga.« Ko sva stopala po stopnicah navzdol, je buldogovo lajanje čudno zvenelo po hiši, kakor je čudno rožljala napeta veriga, ko se je z vso svojo težo hotel odtrgati. Tisto noč sem nekaj časa sedel v Smithovi sobi, medtem ko je on hodil sem in tja, kadil in kramljal.

»Eltham ima vplivne kitajske prijatelje,« je rekel, »toda ti si ga tačas ne upajo imeti v Nan-Yangu. Zakaj on pozna krajino, kakor pozna naš Norfolk; videl bi marsikaj! Mislim, da je njegova opreznost tu presenetila sovražnika. Napad v vlaku spričuje, koliko skrbi ima, da ne zgreši nobene prilike. Toda za časa Elthamove odsotnosti so si znali tukaj pomagati. V primeru, da se jim ne bi nudila prilika, preden bi se vrnil, so poskrbeli za vse potrebno, da ga dobito tu!«

»Toda kako, Smith?«

»Prav to je skrivnost. Značilen pa je ubiti pes v grmičevju.«

»Mar meniš, da je zares kak odposlanec Fu-Mančuja v notranjosti Redmoata?«

(Nadaljevanje v prihodnji številki)